

ANALITIČKI POSTUPCI – INSTRUMENT REVIZORA U OCJENI VREMENSKE NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA

ANALYTICAL PROCEDURES – AUDITING INSTRUMENT IN ESTIMATING GOING CONCERN ASSUMPTION

ABSTRACT

Analytical procedures are implemented in almost all steps of auditing process so it can be concluded that they are one of the most effective and efficient auditing instruments. The emphasis of this article is on their implementation in going-concern estimation. The empirical research, which was performed among Croatian auditing firms, resulted in the conclusions regarding the general implementation of analytical procedures, as well as their use in estimating going-concern assumption. At the end a model is developed for going-concern estimation as one type of analytical procedures.

Key Words: *Financial statement auditing, analytical procedures, going concern assumption*

1. Uvodna razmatranja

Revizija je, kao pretpostavka kvalitete financijskih izvještaja, veza koja stvara povjerenje između korisnika financijskih izvještaja i onih koje te izvještaje prezentiraju javnosti, odnosno koji su za to odgovorni. Kao proces, revizija obuhvaća niz različitih postupaka kojima revizor nastoji utvrditi istinitost i objektivnost financijskih izvještaja. Istaknuto mjesto među njima imaju analitički postupci koji su zbog široke mogućnosti upotrebe često vrlo atraktivni. Jedno od područja na kojima je njihova primjena posebno korisna jest ocjena temeljne računovodstvene pretpostavke - vremenske neograničenosti poslovanja. Prelaskom na tržišni način privređivanja, uz sve probleme koji su proizašli iz ratnih zbivanja, gospodarski subjekti koji posluju u Republici Hrvatskoj suočeni su s nizom različitih poslovnih rizika te je stoga problematika vremenske neograničenosti poslovanja posebno aktualna.

Na početku rada istaknut će se mjesto i važnost analitičkih postupaka. U trećem dijelu rada bit će riječi o vremenskoj neograničenosti poslovanja kao temeljnoj računovodstvenoj pretpostavci i ulozi revizora u kontekstu njezine ocjene. Naposljetku će

---

* mr. sc., Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam "Dr. Mijo Mirković",
robert.zenzerovic@efpu.hr

Članak primljen u uredništvo: 10.01.2007.

se predstaviti nalaze do kojih se došlo istraživanjem korištenja analitičkih postupaka među revizorskim tvrtkama koje posluju u Republici Hrvatskoj te će biti izložen prijedlog modela za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja.

2. Mjesto i važnost analitičkih postupaka pri provedbi revizije financijskih izvještaja

Analitički postupci kao «postupci analize značajnih pokazatelja i tendencija, uključujući i rezultate istraživanja u svezi s promjenama i odnosima koji nisu dosljedni s ostalim značajnim podacima ili koji odstupaju od određenih predviđenih iznosa» (Međunarodni revizijski standardi, 2003) zauzimaju važno mjesto u procesu revizije financijskih izvještaja. Spomenuti postupci obuhvaćaju usporedbu iznosa iz financijskih izvještaja ili poslovnih knjiga, odnosno pokazatelja izračunatih na temelju istih s očekivanim vrijednostima procijenjenim od strane revizora.

Osim što analiziraju značajne financijske informacije i tendencije njihovog kretanja, analitički postupci koriste i mjerodavne nefinancijske kao nadopunu financijskim informacijama u cilju cjelovitijeg sagledavanja odgovarajućih elemenata ili događaja.

Važnost analitičkih postupaka pri reviziji financijskih izvještaja proizlazi iz njihove učinkovitosti, široke mogućnosti primjene i pouzdanosti. Naime, provođenje odgovarajućih analitičkih postupaka vremenski je manje zahtjevno od provođenja nekih drugih revizijskih postupaka, a često pruža dovoljan dokaz za testiranje odgovarajuće izjave ili događaja. U usporedbi s ostalim vrstama revizijskih dokaza, dokazi dobiveni analitičkim postupcima pružaju srednju razinu pouzdanosti, ali je njihova primjena najčešće opravdana relativno kratkim vremenom potrebnim za njihovu provedbu¹.

Široka mogućnost primjene analitičkih postupaka sastoji se u činjenici što se oni mogu koristiti u sljedećim fazama revizije:

- planiranje revizije «kao pomoći revizoru pri planiranju vrsta, vremenskog rasporeda i opsega ostalih revizijskih postupaka» (Međunarodni revizijski standardi, 2003),
- provođenju dokaznih testova kao dokaznih testova čija je primjena u odgovarajućim situacijama prikladnija od korištenja detaljnih testova, i
- dovršenje revizije kao sveobuhvatnog konačnog pregleda financijskih izvještaja.

Važno je pritom napomenuti da se Međunarodnim revizijskim standardima od revizora zahtijeva njihovo provođenje u fazi planiranja i dovršenja revizije, dok se u fazi prikupljanja dokaza korištenje analitičkih postupaka preporučuje².

Cilj faze planiranja je razvijanje opće revizijske strategije i izrada općeg revizijskog programa. U ovoj se fazi analitički postupci koriste kao instrumenti utvrđivanja poslovnih događaja klijenta koji su se dogodili od posljednje revizije i kao instrument detekcije potencijalno rizičnih područja na koja revizor mora usmjeriti posebnu pozornost u fazi prikupljanja dokaza. Analitički se postupci mogu koristiti i kao dokazni test pri čemu revizor mora voditi računa da oni pružaju srednju razinu pouzdanosti te se mogu primijeniti na elemente financijskih izvještaja čija je razina materijalne značajnosti niska i kod kojih nisu prisutni neki složeniji računovodstveni problemi. U fazi prikupljanja

¹ Najveći razinu pouzdanosti imaju dokazi dobiveni fizičkom provjerom i ponovnim izvođenjem, srednju razinu pouzdanosti imaju dokazi u obliku dokumentacije i konfirmacija te dokazi dobiveni analitičkim postupcima, dok najnižu razinu pouzdanosti pružaju dokazi dobiveni promatranjem i upitima djelatnicima komitenta.

² Međunarodni revizijski standard koji razrađuje tematiku analitičkih postupaka je standard br. 520 "Analitički postupci".

dokaza također je pomoću njih moguće otkriti pogreške i prijevare u financijskom izvještavanju. Analitičkim postupcima u fazi dovršenja revizije revizor nastoji poduprijeti zaključke do kojih je došao tijekom revizije, uvjeriti se u kvalitetu financijskih izvještaja, odnosno ispravnost prikupljenih dokaza o istinitosti i objektivnosti financijskih izvještaja te provesti konačan sveobuhvatan pregled financijskih izvještaja u cilju pronalaska područja koja zahtijevaju daljnja istraživanja. U ovoj fazi revizor također ocjenjuje postojanje temeljne računovodstvene pretpostavke sastavljanja financijskih izvještaja, vremenske neograničenosti poslovanja.

Primjena analitičkih postupaka zahtjeva poznavanje određenih tehnika financijske, matematičke i statističke analize. Vrste analitičkih postupaka variraju od jednostavnijih (nestatistički strukturni modeli, usporedna analiza financijskih izvještaja, analiza financijskih i nefinancijskih pokazatelja), čija je upotreba svojstvena gotovo svakom procesu revizije financijskih izvještaja, do naprednih matematičkih i statističkih tehnika (financijsko modeliranje i statistički strukturni modeli) koje pred revizora postavljaju zahtjeve za dodatnim znanjima iz područja matematičke i statističke analize.

3. Vremenska neograničenost poslovanja kao temeljna računovodstvena pretpostavka

Kako bi se osigurala zahtijevana kvaliteta financijskih izvještaja kao krajnjeg proizvoda računovodstvenog procesa, računovodstvenim pretpostavkama i načelima utvrđuju se osnovne karakteristike i koncepcije računovodstva koje trebaju biti ugrađene u računovodstvene metode i postupke. Računovodstvene pretpostavke predstavljaju teorijske osnove za interpretiranje financijskih izvještaja, a jedna od njih je upravo pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja. Vremenska neograničenost poslovanja ili pretpostavka stvarnog kontinuiteta odnosi se na pretpostavku da će poslovni subjekt nastaviti neograničeno poslovati i u doglednoj budućnosti, odnosno da «nema namjeru niti potrebu likvidirati ili značajno smanjiti razmjer svojih poslova; ako takva namjera ili potreba postoji, financijski izvještaji morali bi biti sastavljeni na drugačijoj osnovi, i u tom se slučaju primjenjivana osnova objavljuje» (Međunarodni računovodstveni standardi, 2000). Vremenska neograničenost poslovanja podrazumijeva također da poslovni subjekt neće u doglednoj budućnosti tražiti zaštitu od vjerovnika temeljem odgovarajućeg zakona ili propisa.

Pri tumačenju financijskih izvještaja njihovi korisnici pretpostavljaju postojanje koncepta vremenske neograničenosti poslovanja, osim u slučajevima kada financijski izvještaji nisu sastavljeni u skladu s navedenom pretpostavkom³ što je u bilješkama i navedeno. Stoga je menadžment dužan procijeniti je li poslovni subjekt u mogućnosti i nadalje primjenjivati temeljnu računovodstvenu pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja. Pri procjenjivanju prikladnosti pretpostavke, menadžment razmatra sve raspoložive informacije za predvidivo buduće razdoblje koje bi trebalo biti najmanje dvanaest mjeseci od datuma bilance, s time da ono nije ograničeno. Analiza uključuje događaje i okolnosti koji pojedinačno ili skupno mogu ukazivati na postojanje značajne

---

³ Navedeno je slučaj kada se radi o poslovnom subjektu osnovanom u svrhu izvršenja određenog pothvata na vremenski ograničen rok ili postoji namjera likvidacije poslovnog subjekta uslijed nastupa insolventnosti.

sumnje u sposobnost poslovnog subjekta da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem.

Ukoliko se analizom utvrdi postojanje značajne sumnje u vremensku neograničenost poslovanja, menadžment je dužan u dodatku financijskim izvještajima objaviti izvore neizvjesnosti koji su doveli u pitanje vremensku neograničenost poslovanja. U slučajevima kada se financijski izvještaji ne sastavljaju na osnovi neograničenog vremena poslovanja, navedena se činjenica treba objaviti zajedno s osnovom na kojoj su financijski izvještaji sastavljeni, kao i razlozima zašto poslovni subjekt ne primjenjuje prethodno navedenu temeljnu računovodstvenu pretpostavku.

Međunarodni revizijski standardi zahtijevaju od revizora da procijeni postojanje značajne sumnje u sposobnost poslovnog subjekta da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem u razdoblju od godine dana od datuma revidiranih financijskih izvještaja. U tom smislu revizor uobičajeno provodi sljedeće korake:

1. Utvrđuje postojanje pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja.
2. Razmatra planove uprave.
3. Utvrđuje primjerenost objava koje se odnose na sposobnost poslovnog subjekta da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem⁴.

4. Analitički postupci kao instrument ocjene vremenske neograničenosti poslovanja – iskustva revizorskih tvrtki u Republici Hrvatskoj i prijedlog modela

Važnost revizijske profesije u kontekstu pouzdanog financijskog izvještavanja posebno dolazi do izražaja uslijed pojave sve većeg broja individualnih i institucionalnih investitora, povećanog stupnja korištenja financijske poluge, rastućeg broja poslovnih spajanja i pripajanja i sličnih događaja koji rezultiraju rastućim brojem tzv. stakeholdersa. Revizorska profesija u Republici Hrvatskoj relativno je mlada i suočena s problemima koji prate svaku profesiju u počecima njezina djelovanja. Nastojanja da se revizijska teorija i praksa unaprijede i težnja ka razvoju profesije neophodno zahtijevaju analizu i ocjenu postojećeg stanja te se stoga javila potreba za provedbom empirijskog istraživanja koje će rezultirati spoznajom mjere i načina korištenja analitičkih postupaka. Isto tako, proučavanjem niza instrumenata analize financijskih izvještaja nastojalo se predložiti model za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja, odnosno za ocjenu financijskog zdravlja poslovnog subjekta.

Empirijsko istraživanje provedeno je anketiranjem revizorskih tvrtki koje obavljaju reviziju financijskih izvještaja⁵, a istih je u vrijeme provedbe istraživanja (svibanj 2005. godine) bilo ukupno 237. Ukupno je 46 revizorskih tvrtki vratilo ispunjene upitnike što daje stopu povrata od 19,41%. Stopa se povrata može ocijeniti zadovoljavajućom, uzimajući u obzir činjenicu da se u sličnim istraživanjima ona kreće oko 15%. S obzirom

---

⁴ U slučajevima postojanja problematike vremenske neograničenosti poslovanja revizor može izdati pozitivno mišljenje s točkom za naglašavanje pitanja, mišljenje s rezervom i negativno mišljenje.

⁵ Zakonom o trgovačkim društvima (NN 111/93 i 118/03) propisana je obveza provođenja: revizije osnivanja i dokapitalizacije, posebne revizije, revizije poduzetničkih ugovora, revizije priključenja društva, revizije pripajanja i spajanja i revizije podjele društava kapitala. Niz revizorskih tvrtki provodi samo ove oblike revizije te one stoga nisu bile objektom istraživanja.

da je gotovo svaka peta revizorska tvrtka ispunila anketni upitnik i da su prikupljeni upitnici od nekoliko revizijskih tvrtki koje obavljaju djelatnost i u inozemstvu, preko svojih matičnih kuća, uzorak se može ocijeniti reprezentativnim pa je na temelju njega moguće donositi odgovarajuće zaključke koji se odnose na populaciju⁶.

Rezultati prikupljeni anketnim upitnikom obrađeni su u smislu izračuna relativnih veličina (proporcija) koje su poslužile kao polazište za testiranje hipoteza. Tako se u svrhu provjere radnih hipoteza, koje se žele dokazati ovim radom, krenulo u testiranje istraživačkih hipoteza da su proporcije osnovnog skupa veće od procijenjenih vrijednosti.

Prva radna hipoteza čijem se testiranju pristupilo glasi: tehnikama analize financijskih izvještaja kao vrstom analitičkog postupka moguće je prikupiti potrebna saznanja o poslovanju klijenta i utvrditi potencijalna područja rizika. Osnovu za testiranje radne hipoteze čine rezultati istraživanja među revizorskim tvrtkama u Republici Hrvatskoj. Pri testiranju radne hipoteze pretpostavlja se da je ona prihvatljiva ako više od 75% revizorskih tvrtki koristi analitičke postupke u navedenu svrhu, i obratno. Formulacija nul i alternativne hipoteze je sljedeća:

H₀: Udio (proporcija) revizorskih tvrtki, koje koriste tehnike analize financijskih izvještaja s ciljem prikupljanja potrebnih znanja o klijentu i prepoznavanja potencijalno rizičnih područja u financijskim izvještajima, manji je ili jednak 0,75 (75 %), odnosno H₀: p ≤ 0,75.

H₁: Udio (proporcija) revizorskih tvrtki, koje koriste tehnike analize financijskih izvještaja s ciljem prikupljanja potrebnih znanja o klijentu i prepoznavanja potencijalno rizičnih područja u financijskim izvještajima, veći je od 0,75 (75 %), odnosno H₁: p > 0,75.

⁶ Veličinu uzorka moguće je izračunati primjenom statističkih metoda. Ako se procijeni razina značajnosti na 5%, dopustiva pogreška na 0,1 te proporcija populacije na 0,85, budući da su u većem dijelu testirane hipoteze proporcija osnovnog skupa veća od 0,75 (0,85 – 0,1), dobije se veličina uzorka od 41.

Veličina je izračunata prema sljedećoj formuli:

$$n_0 = \frac{z_{\alpha/2}^2 \pi (1 - \pi)}{e^2} \quad (1)$$

$$n = \frac{n_0}{1 + \frac{n_0}{N}} \quad (2)$$

gdje je:

z – standardizirano obilježje,
 π – procijenjena proporcija osnovnog skupa
 e – dopustiva pogreška
 N – veličina osnovnog skupa
 n – veličina uzorka

$$n_0 = \frac{1,96^2 \times 0,85 \times 0,15}{0,1^2} = 48,98 \sim 49 \quad (3)$$

$$n = \frac{49}{1 + \frac{49}{237}} = 40,60 \sim 41 \quad (4)$$

Testiranje je provedeno na razini značajnosti od 5% te se došlo do zaključka da nul hipoteza H_0 nije prihvatljiva. Navedeno ide u prilog tvrdnji da je tehnikama analize financijskih izvještaja kao vrstom analitičkog postupka moguće prikupiti potrebna saznanja o poslovanju klijenta i utvrditi potencijalna područja rizika.

Druga radna hipoteza čijem se testiranju pristupilo glasi: Tehnikama analize financijskih izvještaja i statističkim tehnikama analize, kao vrstama analitičkih postupaka, moguće je otkriti pogreške i prijevare u financijskom izvještavanju. U tom su smislu postavljene sljedeća nul i alternativna hipoteza:

H_0 : Udio (proporcija) revizorskih tvrtki koje smatraju da je tehnikama analize financijskih izvještaja i statističkim tehnikama analize moguće otkriti pogreške i prijevare u financijskom izvještavanju manji je ili jednak 0,75 (75%), odnosno $H_0: p \leq 0,75$.

H_1 : Udio (proporcija) revizorskih tvrtki koje smatraju da je tehnikama analize financijskih izvještaja i statističkim tehnikama analize moguće otkriti pogreške i prijevare u financijskom izvještavanju, veći je od 0,75 (75%), odnosno $H_1: p > 0,75$.

Testiranje je također provedeno na razini značajnosti od 5%, a nalazi istraživanja ukazuju da je tehnikama analize financijskih izvještaja i statističkim tehnikama analize moguće otkriti pogreške i prijevare u financijskom izvještavanju.

Empirijskim istraživanjem nastojao se steći uvid o korištenju financijskih i nefinancijskih pokazatelja pri sveobuhvatnom pregledu revizije u okviru kojeg se prikupljaju informacije o područjima koja je potrebno dodatno istražiti. U tom su smislu za testiranje radne hipoteze, da financijski i nefinancijski pokazatelji kao analitički postupci ukazuju na područja koja je potrebno dodatno istražiti pri sveobuhvatnom pregledu revizije, postavljena sljedeća nul i alternativna hipoteza:

H_0 : Udio (proporcija) revizorskih tvrtki koje pri sveobuhvatnom pregledu revizije koriste financijske i nefinancijske pokazatelje, kako bi im ukazali na područja koja je potrebno dodatno istražiti, manji je ili jednak 0,75 (75%), odnosno $H_0: p \leq 0,75$.

H_1 : Udio (proporcija) revizorskih tvrtki koje pri sveobuhvatnom pregledu revizije koriste financijske i nefinancijske pokazatelje, kako bi im ukazali na područja koja je potrebno dodatno istražiti, veći je od 0,75 (75%), odnosno $H_1: p > 0,75$.

Testiranje je provedeno na razini značajnosti od 1%, a nalazi ukazuju da se s 99% pouzdanosti može tvrditi da je korištenjem financijskih i nefinancijskih pokazatelja pri sveobuhvatnom pregledu revizije moguće pronaći područja koja zahtijevaju dodatno proučavanje.

Budući da analitički postupci podrazumijevaju poznavanje određenih tehnika financijske, matematičke i statističke analize, korištenje računala pri provođenju analitičkih postupaka posebno je važno u pogledu točnosti izračunatih veličina i učinkovitosti provođenja revizije. Nalazi govore da čak 37,78% anketiranih revizorskih

tvrtki ne koriste računala pri provođenju analitičkih postupaka što ukazuje na probleme s informatičkom pismenošću revizora te na nemogućnost provedbe složenijih vrsta analitičkih postupaka.

Empirijskim istraživanjem nastojalo se doći do spoznaja o upotrebi analitičkih postupaka u pojedinim fazama revizije. Dobiveni rezultati ukazuju na činjenicu da čak 17,78% revizorskih tvrtki ne koristi analitičke postupke kao pomoćno sredstvo pri planiranju revizije, dok ih u fazi dovršenja revizije ne koristi njih 8,89%, iako ih na to obvezuju Međunarodni revizijski standardi. Unatoč neodgovarajućoj primjeni revizijskih standarda, rezultati istraživanja govore da 63,64% anketiranih revizorskih tvrtki koristi analitičke postupke kao sredstvo za prikupljanje dokaza iako to, sukladno standardima, nisu obvezni činiti. Navedeno ide u prilog pretpostavci da su analitički postupci među najefikasnijim dokaznim testovima i predstavljaju jedan od osnovnih čimbenika učinkovitosti revizije financijskih izvještaja.⁷ Slikom 1.⁸ je prikazan stupanj korištenja pojedinih vrsta analitičkih postupaka.

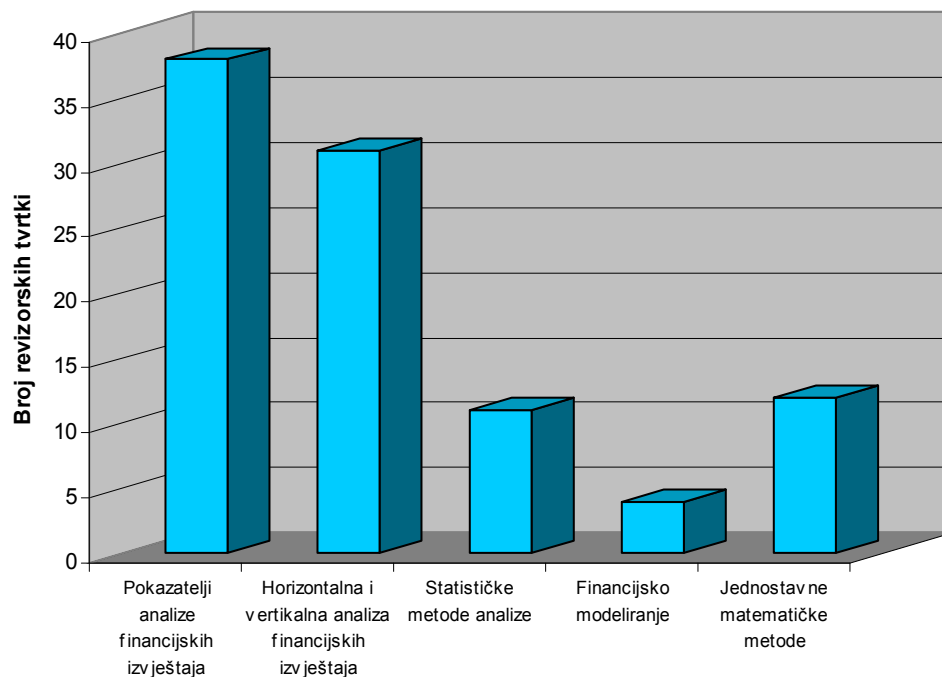
Slika 1.

Revizorske tvrtke prema vrsti analitičkih postupaka koje koriste

---

⁷ Odgovarajuća primjena analitičkih postupaka ovisi o iskustvu revizora i poznavanju poslovanja klijenta. Ipak, prilikom korištenja analitičkih postupaka kao dokaznog testa odgovarajuća pozornost mora se posvetiti vrsti salda ili poslovnog događaja koji se testira, kao i pouzdanosti korištenog analitičkog postupka.

⁸ Izradio autor

Uočljivo je da 39,58% anketiranih revizorskih tvrtki koristi pokazatelje analize finansijskih izvještaja, 32,29% usporednu analizu finansijskih izvještaja, jednostavne matematičke metode 12,5%, dok su statističke metode analize s 11,46% i finansijsko modeliranje s 4,17% najmanje zastupljeni. Najveći broj anketiranih revizorskih tvrtki koristi (45,65%) samo jednu vrstu analitičkih postupaka (uglavnom pokazatelje analize ili usporednu analizu finansijskih izvještaja), dok nešto više od četvrtine njih koristi dva analitička postupka (najčešće se radi o kombinaciji pokazatelja analize i usporednoj analizi finansijskih izvještaja). Budući su pokazatelji analize finansijskih izvještaja najzastupljeniji, pokušalo se utvrditi s kojim ih referentnim vrijednostima revizori uspoređuju. Najveći broj anketiranih revizorskih tvrtki pokazatelje uspoređuje s prosječnim pokazateljima djelatnosti nakon čega slijede teorijske i planirane vrijednosti pojedinih pokazatelja.

Sljedeće područje istraživanja odnosilo se na analitičke postupke u ocjeni vremenske neograničenosti poslovanja. Problematika vremenske neograničenosti poslovanja u značajnoj je mjeri prisutna u hrvatskom gospodarstvu te se u tom smislu pristupilo testiranju navedene hipoteze. Pretpostavlja se da je navedena hipoteza prihvatljiva ako je više od polovice revizorskih tvrtki tijekom svojeg poslovanja izrazilo modificirano mišljenje kao rezultat nepostojanja i/ili neodgovarajuće objave pretpostavke

vremenske neograničenosti poslovanja. U tom su smislu postavljene sljedeće dvije hipoteze, nul i alternativna hipoteza:

H₀: Udio (proporcija) revizorskih tvrtki koje su izdale modificirano mišljenje, kao rezultat nepostojanja i/ili neodgovarajuće objave pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja, manji je ili jednak 0,5 (50%), odnosno H₀: $p \leq 0,5$.

H₁: Udio (proporcija) revizorskih tvrtki koje su izdale modificirano mišljenje, kao rezultat nepostojanja i/ili neodgovarajuće objave pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja, veći je od 0,5 (50%), odnosno H₁: $p > 0,5$.

Testiranje hipoteze, pri razini pouzdanosti od 99%, ukazuje da je problematika vremenske neograničenosti poslovanja u značajnoj mjeri prisutna u hrvatskom gospodarstvu što pred revizorske tvrtke koje posluju u Hrvatskoj postavlja dodatne zahtjeve glede utvrđivanja navedene računovodstvene pretpostavke i odgovarajućeg izvještavanja o istoj.

Empirijskim istraživanjem utvrđeno je da najveći broj revizorskih tvrtki pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja ocjenjuje u fazi sveobuhvatnog pregleda revizije, nakon čega slijedi razmatranje pretpostavke u fazi prikupljanja dokaza. Zanemarivanje razmatranja pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u fazi planiranja revizije može rezultirati neprimjereno niskom procjenom inherentnog rizika što u konačnici utječe na neodgovarajuću provedbu cjelokupnog procesa revizije.

Sukladno naslovu rada pokušalo se utvrditi je li analitičkim postupcima moguće ocjenjivati pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja te se u tom smislu pristupilo testiranju hipoteze da je primjenom odgovarajućih analitičkih postupaka i njihovom optimalnom kombinacijom moguće u kratkom vremenskom roku realno ocijeniti pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja. Tako su postavljene sljedeće dvije hipoteze, nul i alternativna hipoteza:

H₀: Udio (proporcija) revizorskih tvrtki koje koriste analitičke postupke za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja manji je ili jednak 0,75 (75%), odnosno H₀: $p \leq 0,75$.

H₁: Udio (proporcija) revizorskih tvrtki koje koriste analitičke postupke za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja veći je od 0,75 (75%), odnosno H₁: $p > 0,75$.

Rezultati testiranja hipoteze ukazuju da je gornja granica prihvaćanja od 0,8458 manja od proporcije uzorka koja iznosi 0,8478 te se s 95% pouzdanosti može tvrditi da je primjenom odgovarajućih analitičkih postupaka i njihovom optimalnom kombinacijom moguće u kratkom vremenskom roku realno ocijeniti pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja.

S obzirom na važnost instrumenata analize financijskih izvještaja u ocjeni vremenske neograničenosti poslovanja, empirijskim istraživanjem nastojalo se utvrditi koji su, prema mišljenju revizora, najznačajniji među njima. Rezultati su ukazali da

središnje mjesto imaju financijski pokazatelji na temelju bilance i izvještaja o dobiti, nakon čega slijede usporedna analiza financijskih izvještaja, financijski pokazatelji na temelju novčanog toka i naposljetku skupni financijski pokazatelji. Može se uočiti da je najveći značaj pridan upravo klasičnim instrumentima analize, dok su financijski pokazatelji na temelju novčanog toka i skupni financijski pokazatelji u određenoj mjeri zapostavljeni. To je vjerojatno posljedica nedovoljnog poznavanja i neodgovarajuće primjene pokazatelja na temelju novčanog toka, dok se kod skupnih financijskih pokazatelja može reći da su oni uglavnom prilagođeni primjeni u gospodarstvima s bitno različitim uvjetima poslovanja od onog u kojem posluju anketirane revizorske tvrtke. Stoga se, na temelju proučavanja niza instrumenata analize financijskih izvještaja, pristupilo izradi modela za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja, odnosno ocjeni financijskog zdravlja poslovnog subjekta. U njemu su sadržani najznačajniji financijski pokazatelji kao vrste analitičkih postupaka čijim je korištenjem moguće donijeti ocjenu o sposobnosti poslovnog subjekta da nastavi poslovati u vremenski neograničenom roku. U tablici 1.⁹ prikazan je predložen model koji obuhvaća ocjenjivanje pojedinih financijskih pokazatelja na temelju skale gdje se vrijednostima financijskih pokazatelja pridružuje odgovarajuća ocjena. Ocjene mogu biti jedan (nezadovoljavajuća visina pokazatelja), tri (osrednja visina pokazatelja) i pet (zadovoljavajuća visina pokazatelja). Kako se sve pokazatelje ne može jednoznačno ocijeniti, prikazani su samo oni kojima je temeljem vrijednosti koje poprimaju moguće pridružiti ocjenu. Ocjenu ostalih pokazatelja revizor donosi profesionalnom prosudbom. Važno je istaknuti da okvirne teoretske vrijednosti, odnosno kritične vrijednosti, pomoću kojih se ocjenjuju pokazatelji, značajno ovise o obilježjima pojedine grane te ih je revizor dužan prilagoditi specifičnostima djelatnosti i drugim posebnostima.

Kao kvalitativna nadopuna modelu temeljenom na financijskim pokazateljima mogu se koristiti i neki nefinancijski pokazatelji prikazani u tablici 2.

---

⁹ Izradio autor

Tablica 1.

Prijedlog modela za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja

FINANCIJSKI POKAZATELJI	OCJENE		
	1 (ne zadovoljava)	3 (osrednje)	5 (zadovoljava)
POKAZATELJI LIKVIDNOSTI			
▪ Pokazatelj trenutne likvidnosti	< KODM/KO	≈ KODM/KO	> KODM/KO
▪ Pokazatelj tekuće likvidnosti	< 1	> 1, < 2	≥ 2
POKAZATELJI ZADUŽENOSTI			
▪ Pokazatelj zaduženosti	> 0,80	≈ 0,80	< 0,80
▪ Pokriće troškova kamata	< 1	≈ 1	> 1
▪ Pokazatelj financijske poluge	> 5	≈ 5	< 5
▪ Indeks financijske poluge	< 1	≈ 1	> 1
POKAZATELJI EKONOMIČNOSTI			
▪ Pokazatelj ekonomičnosti ukupnog poslovanja	< 1	≈ 1	> 1
▪ Pokazatelj ekonomičnosti redovnih aktivnosti	< 1	≈ 1	> 1
POKAZATELJI PROFITABILNOSTI			
▪ Neto rentabilnost imovine (ROA)	< 0	≈ 0	> 0
POKAZATELJI OCJENE SOLVENTNOSTI I LIKVIDNOSTI			
▪ Novčano pokriće kamata	< 1	≈ 1	> 1
▪ Novčano pokriće tekućih obveza	< 1	≈ 1	> 1
▪ Novčani jaz	< 0	≈ 0	> 0
POKAZATELJI KVALITETE DOBITI			
▪ Kvaliteta prodaje (prihoda)	<< 1	< 1	≈ 1
▪ Kvaliteta dobiti	<< 1	< 1	≈ 1
▪ Altmanov Z-score,	< 1,81	1,81 – 2,99	> 2,99
▪ Altmanov Z'-score	< 1,23	1,23 – 2,90	> 2,90
▪ Altmanov Z''-score	< 1,10	1,10 – 2,60	> 2,60
▪ Kralicekov DF pokazatelj	≤ 0,30	0,31 – 1,50	> 1,50
▪ Edminsterov Z pokazatelj	< 0,47	0,47 – 0,52	> 0,52

Legenda: KODM/KO - Udio kratkoročnih obveza koje dospijevaju unutar roka od mjesec dana u ukupnim kratkoročnim obvezama

Tablica 2.

Prijedlog nefinancijskih pokazatelja koji ukazuju na probleme s vremenskom neograničenosti poslovanja

PRIJEDLOG POKAZATELJA
<i>NEFINANCIJSKI POKAZATELJI</i>
▪ Prodaja po zaposlenom,
▪ Prodaja po kvadratu prodajnog prostora,
▪ Prodaja po isporuci,
▪ Prodaja po transakciji s klijentom,
▪ Prodaja po klijentu,
▪ Prodaja po liniji proizvoda ili pojedinom proizvodu,
▪ Odnos prihoda od prodaje i vraćenih proizvoda,
▪ Provizija po zaposlenom,
▪ Provizija po transakciji s klijentom,
▪ Prosječni troškovi plaća zaposlenih,
▪ Troškovi prodanih proizvoda po zaposlenom,
▪ Dodana vrijednost po zaposlenom,
▪ Bruto dobit po zaposlenom,
▪ Novčani tok iz poslovnih aktivnosti po zaposlenom

Prikazanim modelom moguće je ocijeniti pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja budući da prikazuje međusobne odnose elemenata financijskih izvještaja kao i odnose financijskih i nefinancijskih veličina kojima je obilježen veći dio poslovanja poslovnog subjekta. Nepovoljne vrijednosti i negativne tendencije financijskih pokazatelja kroz trogodišnje razdoblje navode na zaključak da je sigurnost i stabilnost poslovanja dovedena u pitanje te da je potrebno razmotriti planove menadžmenta za ozdravljenje poslovnog subjekta. Nefinancijski pokazatelji također dobivaju na značenju, posebice s obzirom na sve prisutnije prijekave u financijskom izvještavanju. Kombinacijom financijskih i nefinancijskih pokazatelja revizor može uočiti odgovarajuće nelogičnosti u financijskim izvještajima koje mogu upućivati na postojanje prijekava.

5. Zaključak

Analitički postupci predstavljaju učinkovit i djelotvoran revizijski alat čijom je upotrebom moguće u kratkom vremenskom roku realno ocijeniti pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja. Problematika vremenske neograničenosti poslovanja istaknuta je u hrvatskom gospodarstvu što pred revizorske tvrtke postavlja posebne zahtjeve u pogledu njezine ocjene te su u tom kontekstu analitički postupci nezaobilazan alat. Istaknuto mjesto među njima imaju instrumenti analize financijskih izvještaja, dok su ostale vrste zapostavljene. Stoga će biti potrebni dodatni naponi u edukaciji revizora i to kako u području korištenja statističkih i matematičkih metoda, tako i u području informatičke pismenosti, a posebnu pozornost potrebno je obratiti i na korištenje pokazatelja na temelju novčanog toka te skupnih financijskih pokazatelja.

Predloženi model je pokušaj utvrđivanja pokazatelja pomoću kojih je moguće ocijeniti pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja. On može biti polazište za daljnja istraživanja u tom području kako bi se primjenom odgovarajućih tehnika matematičko-statističke analize izračunao skupni financijski pokazatelj za hrvatske poslovne subjekte.

LITERATURA

- Altman, E. I., (1993.), *Corporate Financial Distress and Bankruptcy*, Second Edition, John Wiley & Sons, Inc, United States.
- Altman, E. I., McGough, T.P., (1974.), Evaluation of a Company as a Going Concern, *The Journal of Accountancy*.
- Analytical procedures. AICPA audit guide, (2001.), American Institute of Certified Public Accountants.
- Brekalo, F., (2004.) *Revizija financijskih izvještaja, priručnik za praktičnu upotrebu*, Faber & Zgombić Plus, Zagreb.
- Bešvir, B., (1999.), *Analitički postupci u planiranju revizije financijskih izvještaja*, magistarski rad, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb.
- Carmichael, D. R., Willingham, J. J., (2000.), *Pojmovi i metode revizije, vodič u suvremenu revizijsku teoriju i praksu*, Mate, Zagreb.
- Gibson, C. H., (1992.), *Financial statement analysis, Using financial accounting information*, Fifth Edition, South-Western Publishing Co., Cincinnati.
- Gulin, D., Spajić, F., (2001.), *Računovodstvo trgovačkih društava uz primjenu Međunarodnih računovodstvenih standarda i poreznih propisa*. Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
- Međunarodni revizijski standardi*, (2003), Hrvatska udruga revizora, Zagreb.
- Međunarodni računovodstveni standardi*, (2000.), Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
- Messier, W. F., 2000. *Revizija – priručnik za studente i revizore*, Drugo dopunjeno izdanje, Faber & Zgombić Plus, Zagreb.
- O'Reilly, V. M. et al., (1998.), *Mongomery's Auditing*, Twelfth Edition. John Wiley & Sons, Inc., New York.
- Tušek, B., (2001.), *Revizija - instrument poslovnog odlučivanja*, TEB, Zagreb.
- Wild, J. J., Bernstein, L. A., Subramanyam, K. R., (2001.), *Financial statement analysis*, Seventh Edition, McGraw – Hill/Irwin, New York.

ANALITIČKI POSTUPCI – INSTRUMENT REVIZORA U OCJENI VREMENSKE NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA

SAŽETAK

Analitički postupci prožimaju gotovo sve faze revizije iz čega se može zaključiti da su jedan od najučinkovitijih i najdjelotvornijih instrumenata na raspolaganju revizoru. U radu je naglasak stavljen na njihovu implementaciju pri ocjeni vremenske neograničenosti poslovanja. Provođenjem empirijskog istraživanja među revizorskim tvrtkama koje posluju u Republici Hrvatskoj došlo se do odgovarajućih zaključaka, kako u pogledu njihove opće primjene tako i u pogledu njihove implementacije u području ocjene vremenske neograničenosti poslovanja. U konačnici je dan prijedlog analitičkih postupaka, odnosno model prikladan za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja.

Ključne riječi: *Revizija financijskih izvještaja, analitički postupci, vremenska neograničenost poslovanja*